

Notícies dels Cortadelles a la baronia de Bellpuig

Esteve Mestre

A l'Arxiu Històric de Tarragona, hi ha el fons Cortadelles. En ell podem observar la comptabilitat que portaven sobre els arrendaments de les baronies. En una visita feta fa una dotzena d'anys en vaig treure algunes dades. D'aquestes dades en voldria donar algunes, les que considero interessants per conèixer una mica el desenvolupament de la zona.

Sabem que l'any 1779 feren el segon arrendament de les baronies —per part del duc de Sessa— a Francesc Cortadellas i Josep Iglésias com a principals i a Francesc Satorras i Josep Cortadelles com a fiadors. Josep Iglésias i Francesc Satorras i Cia pagarien les 3/5 parts de l'arrendament i Francesc i Josep Cortadelles les altres 2/5 parts. El qui portava els llibres de comptabilitat era Josep Cortadelles.

El mes de febrer, el dit Satorras va comprar un paller per 50 lliures a Bellpuig. A partir d'aquí en el llibre hi surten la compra de 10 vaixells de vi a un boter de Bellvehí, i diners per l'arrendament del terme d'Arbeca: per tenir 2 mossos, lo un 2 mesos i 1 dia i l'altre 2 mesos i 8 dies, els pagaren 19 lliures 7 sous.

Per recollir el delme tingueren el Pahissa 1 mes i 3 dies a Bellpuig, el Macarro que s'estigué a St. Martí, el que s'estigué a Golmés, Ramon Urgell, que s'estigué 1 mes i 2 dies a Vilanova; això va pujar 44 lliures, 12 sous, 7 diners.

També cobraren d'Ignasi Puiggrós a Bellpuig, de productes, 116 lliures. I es va pagar a la Venerable Unió de Preveres 424 lliures, a compte de 1.500 que els havien d'abonar. El 25 de gener de 1781 es pagava 1.500 lliures a la Venerable Unió, 283 lliures a Mn. Pla, i 375 lliures al Dr. Flores.

En diferents partides, aquest any 1780 cobraren 4.842 lliures. És curiós l'apunt de 29 d'abril, on es llegeix "rebut en Verdú dos papers duros, de qual cambi se celebren missas 150".

Els dies que es tardava en col·lectar el delme als pobles de la baronia, eren, dia amunt o abaix, els mateixos cada any:

A Domènec Bassa, li pagaven per 1 mes 19 dies a Vilanova 14 lliures 14 sous.

A Estruch, per 1 mes 18 dies que estigué a Linyola, 16 lliures 16 sous.

A Roure, per 1 mes 18 dies d'estança a Linyola, 16 lliures 16 sous.

La recollida de Bellpuig, 13 lliures 10 sous.

La recollida a Maldà, 17 lliures.

Trobem la compra de 5 rucs, paelles, 4 albardes i lloguer d'un bou, compra d'un matxo i compra d'11 rucs. Aquests 11 rucs feren dos viatges d'anada i tornada a Manresa. Trobem diferents partides de com dos mossos han treballat 3 mesos 22 dies, al molí d'oli.

Trobem que per la subscripció al Mercuri i a la Gasetta pagaven 18 lliures 17 sous. Hi estigueren subscrits l'any 1781 i el 1782, que pagaven 16 lliures 10 sous per la Gasetta.

També trobem enviaments de cànem i cebes o la compra de bacallà, però és força curiós veure els *regalos* que feien als homes que els podien ajudar en els conflictes que podien tenir a la baronia. A tall d'exemple, donem notícia del *regalo* que es va fer a D. Rafael Gonzalo Ortiz, el representant del Duc, d'un pot de *tabaco* que va costar 29 lliures, o el *regalo* d'un quintar de bacallà al Dr. Flores, o de 2 polles i 6 capons, novament, a D. Rafael, i més tard un anyell i tres cortans de cigrons, unes perdius regalades a Ponsich, i, en una altra partida sense especificar a qui, tenim 86 perdius regalades al Comptador.

Sobre l'altre comerç dels Cortadelles, sabem que l'any 1774 compraven olles per valor de 257 lliures 17 sous 7 diners, a Barcelona, per fer aiguardent.

És l'any 1784, quan trobem referències a la casa de sabó i trobem que el dia 24 d'agost es compra 48 quintars de cendra a salats a 3 lliures 7 sous 6 diners el quintar; el 19 de setembre 57 quintars a 3 lliures; i el 3 de desembre 25 quintars a 2 lliures 12 sous, i el mes de maig i juny de 1785, 12 quintars a 2 lliures 5 sous. L'any 1786, trobem més o menys els mateixos preus a les partides, però la compra ara és de 338 quintars de cendra de salats i 40 quintars de cendra de barrella, que es paguen a 4 lliures 6 sous 3 diners, quasi el doble de la cendra dels salats.

L'any 1787 es comencen a pagar quantitats importants per la cendra. Així, el dia 30 de setembre, es donava a un tal Manel 635 lliures per a comprar cendra a Linyola. Com devien anar les dones de Linyola a fer salats al defora! Els proveïdors de Linyola eren Manuel Pont, Josep Novell, Anton Verge, Anton Solsona (anomenat lo Requesta), Ramon Soler de Ballesta. El Marianet de Monsó i el Vicenç Serra també compraven cendra barrella a Linyola i Ballestar.

També es comprava cendra a Granyen, o bé en servia el Josep de les Viudes del Poal, o el Pioch de Golmés o el Rubió d'Ivars i ca l'Alfonso; sempre el Pereta per mosca.

L'ARRENDAMENT DE LA BARONIA DE L'ANY 1810

L'any 1810 es feien els arrendaments de tots els drets que tenia el marquès d'Astorga, comte d'Altamira dins de *su Mayorazgo*, que abarcava les baronies de Bellpuig i Linyola i que comprenien els pobles i termes de Bellpuig, Vilanova de Bellpuig, Golmés, Castellnou de Seana, St. Martí prop de Maldà, Linyola, Utxafava, Oberchs, Seana, Montparler, el Mor, Ballestar i Almassó, situats tots al Pla d'Urgell, amb les següents condicions:

1.- L'arrendament anava des de l'1 de gener de 1810 al 31 de desembre de 1814 però de la collita d'olives començava l'any 1809 i acabava el 1813.

2.- Quan comenci l'arrendament s'entregarà als arrendadors el Llibre llevador de les Rendes, Drets i demés pertanyents al Baró i allí hi aniran anotats totes les possessions del Baró i el nom dels terratinents que li porten o conreen els seus béns, i aquest llibre se'ls donarà cada any, el mes de juny. També hauran de lliurar a la fi de l'arrendament, les coses tal com les reberen al principi. Es deixarà gaudir als arrendadors o col·lectors del delme les habitacions del pis de baix del castell, el *sótano*, bodegues, palleres, pati, corrals i portal del castell. Però és responsabilitat dels arrendataris tenir sempre arreglada i neta l'habitació alta del Castell, on no es permetrà mai l'entrada de particulars, ni tampoc a les presons del Castell. Només hi podria entrar el seu representant.

3.- Queden fora de l'arrendament, la vuitena part del producte de les moltures que es fan als dos molins fariners, i que es donen al Patronat de la Venerable Unió de Preveres. Queda també exclòs el que es pugui treure de les basses dels molins d'oli, que són donats per almoïna o pel que determini cada any el Baró. També queden exclosos els cobraments de censos, laudemis i drets que el Baró vulgui perdonar, com la del cens que paga l'ajuntament de Bellpuig per l'aigua per a regar i el cens per regar l'anomenat hort del Senyor de Bellpuig i que pagava Joan Bta. de Tàpies, i el cens anual de la possessió del terme de Seana que té concedit Francisco Guallo. També avisa que si els nous arrendadors volen arreglar els molins o volen fer oficines als seus territoris, per beneficiar i guardar els fruits, sense permís seu, aquest arrendament quedarà anul·lat i totes les obres que hagin fet passaran a ser del Baró.

4.- Que com que el Baró té el dret de vendre vi durant el mes de juny en alguns pobles, poden vendre aquest dret a gent que no estiguin domiciliats en els pobles de la Baronia. No es podrà delmar els corders en cap lloc si no és en presència dels batlles i li hauran de donar un dels corders que es delmi. No es pagarà res al terme d'Almassó. Han de deixar molturar als molins primer als vassalls i terratinents del Duc abans que als forasters, i quant al poble de Sant Martí de Maldà, han de seguir el que marca els capbreus.

5.- Sobre els fruits ha de complir els acords que hi hagi amb cases delmeres o per acords fets amb el Rei, o amb l'arquebisbat de Tarragona o els bisbats de Solsona i Urgell, per pagar subsidis i excusats.

6.- Que Sa Exca. No creu tenir cap responsabilitat en els casos que hi hagi pedregades, boires, sequera, inundacions, rubinades o avingudes d'aigües o plaga

de llagosta i d'altres accidents o fets que puguin passar per disposició divina o malícia dels homes, pel que pel present contracte el Baró no rebaixarà sota cap concepte els diners a cobrar pel present arrendament; però si hi ha guerra o pesta, puguin els arrendataris abandonar l'arrendament de les baronies, al cap de 15 dies que dita situació es donés als pobles dels seus estats.

7.- Pagaran cada 4 mesos —els dies 1 de gener, 1 de maig i 1 de setembre de cada any— 6.953 lliures 6 sous i 8 diners, ja que l'arrendatari ja els ha avançat 18.000 lliures, i s'han de lliurar a la ciutat de Barcelona, en moneda corrent, no valen ni vals ni lletres.

8.- Els arrendataris hauran de pagar a part de la renda principal, 200 quarteres de blat, 50 quarteres d'ordi, 504 càntirs de vi —que són 63 càrregues—, 150 cortans d'oli i 400 lliures en moneda. Aquestes quantitats les haurà de tenir sempre a disposició del representant del Baró per a poder fer diferents pagaments o almoines que acostuma i vol fer el Baró, o per fer obres majors i cada any ha d'augmentar les bótes perquè hi puguin cabre 25 càrregues de vi i que s'ha de posar al celler del Senyor. Si no ho fan, hauran de pagar 150 lliures afegides.

9.- En comptes de fiances, el Baró demana a la bestreta 18.000 lliures.

10.- Si durant l'arrendament —durant els 5 anys— falta aigua al riu Corb, el Baró haurà de tornar als arrendataris 8.000 lliures i si és per un temps determinat se'ls tornarà els diners a proporció del temps que no hi hagi aigua.

11.- Que l'impost del novè decimal que ara s'ha imposat i s'exigeix com qualsevol impost real, es volgués aplicar a les rendes arrendades, que les hagi de pagar el Baró o bé li pagarà a l'arrendatari, si a aquest li han pres fruits.

12.- Que aquesta escriptura és signada pel fill del Baró, el Comte de Trastàmara i successor primogènita qui se li lliurarà, quan arribi a València, 15.000 lliures en metàl·lic i 3.000 lliures en una lletra a cobrar a la vista.

13.- Ha de pagar per l'escriptura i còpies, al notari, 800 rals.

14.- I que davant de la falta d'aigua al riu Corb, el Baró en els dos darrers terços els retornaria 8.000 lliures als Cortadelles i Satorres, arrendataris de les baronies. Al mateix temps Cortadelles i Satorres i Cia abdiquen de la compensació a què tindrien dret pels danys que van ocasionar els freds a les oliveres ja que durant aquest quinquenni tampoc està previst que es recuperin.

Aquest contracte era el mateix que s'havia signat a Barcelona el 16 d'octubre de 1802. Es va renovar el dia 25 de juny de 1806 i sembla, si no és error de l'escrivà, que el contracte es podia continuar fins l'any 1819; i finalment dit contracte es va signar a Lleida el dia 18 de juny de 1810.